

SRPEN 1969: ČEŠI PROTI ČECHŮM

Martin Potůček

LISTY roč. XLIX, 2019 č. 4., s. 67-74.

Při probírání dokumentů v rodinném archivu jsem nedávno narazil na pozapomenuté svědectví o srpnových událostech roku 1969. To jsem sepsal hned druhý den po svém propuštění z vyšetřovací vazby 10. září onoho roku. Nedalo mi to. Zabrousil jsem do Archivu bezpečnostních složek, jehož pracovnice mi ochotně vyhledaly poměrně obsáhlou složku H_7_1_0106, věnovanou dokumentům z oné doby. Na jedné straně autentický nezkrácený záznam zkušenosti jednoho z více než dvou a půl tisíce zadržených, na straně druhé po dlouhá desetiletí tajné, ale dnes přístupné dokumenty tehdejších mocenských orgánů - Veřejné bezpečnosti, Státní bezpečnosti, soudů, prokuratury a Komunistické strany Československa. Tahle konfrontace nabízí i po padesáti letech zajímavý pohled na dobu, kdy se rok po násilné okupaci Československa armádami pěti zemí tehdejší Varšavské smlouvy postupně, ale nevybíravě drala k moci samotná domácí kolaborantská garnitura.

Jak se mnou zacházeli příslušníci Ministerstva vnitra ČSR a čeho jsem byl svědkem v průběhu svého zadržení ve dnech 21. 8. až 9. 9. 1969.

Byl jsem zadržen 21. 8. 1969 kolem 9. hodiny dopoledne u Domu potravin. Šel jsem s Libuší Žádnou směrem od Hlavního nádraží k Václavskému náměstí. (Líba byla moje přítelkyně, spolužačka z filozofické fakulty Masarykovy univerzity, přejmenované tehdy na Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně. 22. 8. 1969 jsme měli odjet rychlíkem z Prahy na Mezinárodní budovatelský tábor do Nice ve Francii.) Přistoupil k nám příslušník Veřejné bezpečnosti, podíval se na trikolory s černou páskou, které jsme měli připevněny na oděvu, a vyzval nás, abychom jej následovali. Až do mého prvního výslechu dne 23. 8. neprojevil nikdo z příslušníků Veřejné bezpečnosti zájem, zda jsem byl zadržen právem, nebo neprávem.

Byli jsme odvezeni do Bartolomějské ulice, kde jsme museli odevzdat své osobní věci a kde byly zaznamenány naše nacionálie. V průběhu půldruháhodinového čekání nám příslušníci Veřejné bezpečnosti nadávali do povalečů, kurev, že rozbijíme výklady a hovno děláme. Poté mne uchopili dva příslušníci Veřejné bezpečnosti, jeden mi nasunul na pravé zápěstí předváděcí řetízek a se zjevnou rozkoší jej utáhl tak, že jsem měl v pravé ruce podobný pocit, jako když někdo násilně přehušťuje kopací míč. Potom otočil čelistmi řetízku tak, že jsem měl pravou ruku zkroucenou za zády; aby byla bolest v ní jen trochu snesitelná, musel jsem se hluboko předklonit. V této poloze jsem byl donucen k běhu se schodů. Příslušník po mé pravé straně mne ovládal řetízku ve své levé ruce a pravou rukou mne po celou dobu mlátil do nosu a do pravé tváře. Asi v polovině cesty řetízek ještě přitáhl, takže když jsem se dostal do autobusu, který nás odvezl na Pankrác, měl jsem ruku jako v ohni a na pravém zápěstí dvě krvavé skvrny.

Po příjezdu na Pankrác jsme byli nuceni probíhat uličkou příslušníků, kteří nás bili obušky.

Cela, do které jsme byli přiděleni, je projektována pro dva lidi; její půdorys je 2x4 m, výška 3 m. Byla v ní tři lůžka bez jakýchkoli příkrývek, sedací záchod a umyvadlo bez odtoku. Nejdříve

jsme v ní byli tři, ale v době mezi 20. hodinou (21. 8.) a 02. hodinou (22. 8.) přibýlo do cely postupně dalších 8 lidí, takže nás bylo celkem 11.

Od 13. hodiny, kdy jsme přijeli na Pankrác, jsme slyšeli z chodby v pravidelných intervalech dupání, nepřičetné nadávky, rány obušky a výkřiky bolesti. V naší cele měli 4 lidé viditelné znaky fyzického násilí. Josef, 59-letý (za války byl 2 roky v koncentračním táboře) měl na rameni na zádech 3 stopy po ranách obuškem. Alois měl úplně roztržený pravý rukáv košile a krvácející tržnou ránu na noze. Nejhůře vypadali dva mladiství, Václav a Jiří. Záda měli napuchlá a tmavá od mnoha protáhlých ran po obušcích. Jeden z nich měl na zádech tržnou ránu, jako když se zatrhne látka o hřebík.

Dne 22. 8. jsme museli poklusem do jiné cely o patro výše. Byli jsme přitom opět poháněni ranami obušků. Cela byla stejně veliká, ale byla bez umyvadla. Otvorem ve dveřích jsme viděli do přízemí, kde příslušníci Veřejné bezpečnosti „stříhali“ máničky. Obušky je vyhnali z cel, uchopili konce vlasů, které odřezávali velkým kuchyňským nožem.

23. 8. byli první z nás předvedeni k výslechu. Ke mně se při výslechu chovali slušně. Když jsem se ptal na důvod svého zatčení, prohlásili, že jsem se zúčastnil nedovolené demonstrace na Václavském náměstí.

V neděli 24. 8. jsme dostali jedno jádrové mýdlo, toaletní papír a 5 ručníků; umývat jsme se však neměli v čem. Měli jsme první, dvacetiminutovou vycházku, na niž jsme byli opět hnáni poklusem.

25. 8. nás vykoupali a mohli jsme se oholit; zřejmě hlavně proto, že téhož dne nás odvedli k fotografování (s číslem pro trestance). Sejmuli nám otisky prstů a vyplnili s námi identifikační kartu.

Dne 26. 8. jsme dostali 11 dek, konev na vodu k pití, smetáček a lopatku. Toho dne jsme vyplňovali lístky se zprávou zaměstnavateli a rodičům o našem zadržení. Moji rodiče dostali tento lístek poštou až 3. 9.

Vzpomínka:

Toho „slušného“ vyšetřovatele jsem u prvního výslechu 23. 8. požádal, aby informoval o mém zadržení mého otce. Po jistém váhání mne vyzval, abych napsal na kus papírku jeho adresu. Po propuštění mi táta potvrdil, že večer u jeho bytu zazvonil neznámý muž a aniž se představil, příslušný vzkaz mu vyřídil.

Dne 28. 8. převezli první tři zadržené, mezi nimi i mne, do Ústavu nápravné výchovy v Ruzyni.

Tento první týden byl nejhorší. 11 lidí přebývalo celý týden na cca 7,7 m² plochy, připadalo na ně celkem 23 m³ vzduchu. Zadržovali jsme násilně stolicí, aby bylo v cele aspoň trochu dýchatelné ovzduší. Spávali jsme tak, že vždy dva a dva byli na posteli, zbývajících 5 leželo na zemi. Někdy nám nechávali světlo po celou noc. Čtyři dny (22. – 26. 8.) jsme byli bez jediné deky, spali jsme na holé podlaze v oděvu, který jsme měli na sobě při zadržení. Umýt se nebylo kde. Čtyři dny (22. 8. – 26. 8.) jsme byli nuceni při velké žízni vložit es-šálek do záchodové mísy

a spláchnout do něj vodu, abychom měli vodu k pití. Část z nás musela stát, aby si ostatní mohli sednout. Maso bylo za celý týden pouze jednou.

ZPRÁVA k bodu 3. nástinné osnovy k hodnocení situace v souvislosti s událostmi dne 19. – 22. srpna 1969, ve vztahu k vyšetřování (MV ČR, návrh, strojopis). ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Počet osob, které byly zadrženy a které nebyly okamžitě propuštěny na svobodu, činí v Praze 1 276 osob. Již samo umístění ve věznicích činilo značné potíže a věznice na Pankráci a věznice v Ruzyni byly doslova přeplněny.

V počátečním období, tj. asi v době od 19. do 25. srpna 1969 byly skupinou orgánů Městské správy Veřejné bezpečnosti provedeny počáteční výslechy zadržených osob, přičemž situace byla taková, že výslechy byly prováděny na základě naprosto nedostačujících záznamů o okolnostech zadržení a o tom, z čeho je zadržený podezřelý.

V Ruzyni jsme byli v cele (určené původně pro dva) tři. Předchůdci nám tam zanechali 4 špinavá prostěradla a 2 ručníky, které jsme byli nuceni používat po celých 13 dnů. Od pondělí 25. 8. až do propuštění (tj. 15 dní) nám nebylo umožněno se vykoupat, měli jsme problémy s narůstajícími vousy a nehty. Jídla bylo v Ruzyni velice málo, takže jsem poprvé v životě zakusil po jídle stejný pocit nenasycenosti jako před jídlem.

Vzpomínka:

Ve vězení jsme se dosyta najedli pouze jednou – paradoxně hned první večer 21. 8. na Pankráci. V ešusu jsme dostali parádní porci výborného guláše; šlo zřejmě o projev vězeňské solidarity ze strany v kuchyni zaměstnaných „regulérních“ vězňů, kterým neušlo, co se kolem nich děje.

*Dne 9. 9. jsem byl propuštěn s tímto lístkem: „Nařizuji propustit ze zadržení Martina Potůčka, nar. 2. 9. 1948, bytem v Brně-Lesná, Blažkova 8, neboť důvody zadržení pominuly.“
Mjr. J. Studený.*

Co mi sdělili moji spoluvězňové v průběhu mého zadržení.

Většina z mých 10 spoluzadržených byla uvězněna z podobných nebo ještě malichernějších důvodů než já: cesta na poštu, zastavil se, aby dal odpálit cigaretu jinému chodci, černá páska na kabátě, zavěšený fotoaparát, atp. Čím pozdější byla doba zadržení, tím malichernější byly důvody a tím hůře se se zadrženými nakládalo.

Přehled osob, které byly propuštěny z věznice v Praze 4 – Pankráci. Městská správa Veřejné bezpečnosti, zvláštní skupina, srpen 1969. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Stanislav KRAČMAN, nar. 31. 10. 1920 v Putimi, tesař u národního podniku Armabeton.

Prošetřováním bylo zjištěno, že jmenovaný dne 21. 8. 1969 o 14.30 ukončil zaměstnání na stavbě Strahovského stadionu, odkud šel do svého bydliště po Národní tř., kde u Jungmannova nám. byl zastaven příslušníky Veřejné bezpečnosti a vyzván, aby místo opustil. Jmenovaný k tomu odvětil, že pendreký se socialismus obhájit nedá. Byl proto zadržen. Protože trestná činnost jmenovaného není nijak prokazována a výrok, který užil nelze považovat (za) natolik závažný, aby byl nadále jako zadržený ponechán ve věznici, byl propuštěn.

ŠLENGER Petr, nar. 26. 8. 1946, konstruktér Závodů průmyslové automatizace.

Jmenovaný byl zadržen na náměstí Republiky dne 20. 8. 1969. Důvodem zadržení bylo podezření, že házel kamení na příslušníky Veřejné bezpečnosti a jako důkaz jsou uváděny špinavé ruce. Trestnou činnost není možné prokázat a byl proto propuštěn.

My jsme přijeli mezi prvními, takže jsme byli transportováni v poměrném klidu. Lidé náhodně či zaviněně zadržení v pozdějších hodinách (Václav a Jiří) vyprávěli o tom, že všechny fáze transportu od místa zadržení až ke dveřím cely byly pro příslušníky příležitostí k bití a mlácení: při nastupování do antonů, při jízdě v antonech, cestě do vyšetřovny apod. Schody v Bartolomějské ulici byly souvislou uličkou příslušníků Veřejné bezpečnosti s pendreký; půldruhahodinový „apel“ na špičkách nohou, s rukama předpaženými a opřenými o stěnu pouze konečky prstů; výslech, cesta do autobusu, jízdy v autobusu, běh z autobusu na chodbu věznice a do cel. Hoši i dospělí muži byli mláceni přes hlavu, záda, do obličeje. Václav byl svědkem toho, jak jeden ze zadržených požádal po příjezdu na Pankrác o rozmluvu s náčelníkem. Byl surově zbit přímo na chodbě před zraky ostatních za výkřiků: „Tak ty chceš mluvit s náčelníkem?, tady máš náčelníka!, my ti ukážeme náčelníka!“ Byl odveden a celý týden jsme jej nespátřili.

Jeden ze zadržených se vrátil těsně před 21. 8. z ciziny; podle jeho sdělení z něj celý týden vytloukali přiznání, že ho kdosi v zahraničí navedl, že fotografoval podle tohoto návodu apod.

Poznámka:

Ze zpráv obsažených ve složce H_7_1_0106 Archivu bezpečnostních složek vysvítá, že jedním z hlavních cílů vyšetřovatelů bylo odhalit samotné organizátory onoho „vystoupení kontrarevolučních protisocialistických sil“, a to včetně důkazů o jejich propojení s kapitalistickou cizinou. Vyšetřovatelé dychtili po jménech „iniciátorů“ demonstrací a mimořádná pozornost byla věnována i zadrženým cizincům. Nicméně výsledná hodnocení opatrně přiznávají, že vyšetřovací aparát mlel v obou aspektech naprázdno.

V rozhovorech zadržených se porovnávaly jednotlivé vyšetřovny a došlo se k jednoznačnému závěru, že nejhorší vyšetřovna byla v Botanické ulici. Příslušníci tam používali m. j. dlouhé, bílé obušky a do cel vstříkovali slzný plyn.

Vilém (17-letý) byl zadržen téměř současně s námi, když na Václavském náměstí odpaloval neznámému chodci. Byl na Pankráci při prvním výslechu zbit a z obavy před dalším trýzněním podepsal protokol, v němž přiznává, že pokřikoval na příslušníky „gestapo“, a že byl zadržen v demonstrující skupině.

- - -

Zážitky z posledních tří týdnů mi jasně ukázaly, že již neplatí ujišťování, že za politické názory nemůže být u nás nikdo stíhán a že v naší společnosti neodchází a ani nemůže docházet k nezákonnostem.

V Praze 10. 9. 1969
Martin Potůček

PŘÍLOHY

DOKUMENT 1

SEZNAM osob zadržených při demonstraci v srpnových dnech 1969 s uvedením kdy a jak bylo řízení podle § 3 zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/69 Sb. skončeno. ABS, složka H_7_1_0106.

Potůček Martin 2. 9. 1948 ČVS 245/69-D 17. 10. oznámen ONV Pha 1 pro přestupek § 17/1e,g zák. 60/61 Sb.

Poznámka:

Výňatek ze Zákona č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, Část 1, § 17:

Přestupku proti veřejnému pořádku se dopustí ten, kdo

e) neuposlechne výzvy veřejného orgánu při výkonu jeho pravomoci,

g) neoprávněně užívá státní vlajky, státního znaku nebo jiného státního symbolu anebo ho užívá nepřipustným způsobem.

DOKUMENT 2

Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění ČSFR č. 99/1969 Sb. ze dne 22. srpna 1969 o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. Výtah.

§ 1

Kdo se po nabytí účinnosti tohoto zákonného opatření

- účastní akce narušující veřejný pořádek, kdo k takové akci vyzývá nebo ji podporuje, kdo neuposlechne výzvy veřejného činitele k zachování veřejného pořádku nebo kdo k takovému neuposlechnutí jiného vybízí,
- kdo odpírá plnit povinnosti vyplývající z jeho služebního postavení nebo pracovního zařazení a ztěžuje tak úsilí o udržení veřejného pořádku či nerušeného chodu pracoviště nebo jiného k takovému naplnění povinností vybízí,

bude potrestán, pokud nejde o trestný čin, pro přestupek odnětím svobody až do tří měsíců nebo peněžitým trestem až do 5 000,- Kč nebo oběma těmito tresty.

§ 3

Pro řízení se užije přiměřeně předpisů trestního řádu s těmito odchylkami:

- a) přípravné řízení podle trestního řádu se nekoná; řízení před soudem se zahajuje na podkladě trestního oznámení orgánů SNB;
- b) Samosoudce věc předběžně neprojednává a může ji vrátit k došetření toliko v případě, zjistí-li, že nepatří do jeho pravomoci;
- c) Účast obhájce se připouští teprve v řízení před soudem;
- d) Zadržení orgány SNB může trvat až tři týdny, je-li takové doby třeba k náležitému objasnění věci, zejména ke zjištění organizátorů akcí narušujících veřejný pořádek,

§ 7

Toto zákonné opatření nabývá účinnosti dnem vyhlášení a platí do 31. prosince 1969.

Svoboda v. r. (prezident)

Dr. Dubček v. r. (předseda Federálního shromáždění)

Ing. Černík v. r. (předseda vlády)

Vzpomínka:

Vyslýcháným tento „pendrekový zákon“ vyšetřovatelé s chutí a škodolibě předhazovali. Vždyť mnozí demonstranti, než byli zadrženi, skandovali mimo jiné také: „Dubček, Dubček!“

DOKUMENT 3

Metodický pokyn o postupu prokurátora v trestních věcech, na které se vztahuje zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění ze dne 22. srpna 1969 č. 99/1969 Sb. o některých přechodných opatřeních, nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. Generální prokuratura v Praze, III/1 Gn 36/69. 1. 9. 1969. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Část první Časová působnost zákonného opatření, Čl. 1.

- (1) Zákonné opatření má přechodnou povahu a jeho ustanovení lze použít jen v době od jeho účinnosti, tj. od 22. srpna 1969, do 31. prosince 1969. Protože právní předpisy nepůsobí nazpět, lze hmotně právní ustanovení zákonného opatření (přestupek podle § 1, tresty podle § 2) použít jen na skutky, spáchané dne 22. srpna a později.

DOKUMENT 4

Stanovisko trestného kolegia Najvyššieho súdu k niektorým problémom výkladu a aplikácie ustanovení zákonného opatrenia Predsedníctva Federálneho shromáždzenia č. 99/1969 Sb. Tpj 80/69 ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

A. Hmotnoprávne problémy: 1/

Časová posobnosť hmotnoprávných ustanovení zákonného opatrenia: Hmotnoprávne ustanovenia je možné použiť len na činy spáchané po účinnosti cit. Zák. opatrenia, to je spáchané odo dňa 22. 8. včítene.

Poznámka:

Podmínka neplatnosti retroaktivity zákonného opatření byla přes tato explicitní právní vyjádření generálního prokurátora a nejvyššího soudního orgánu masivně porušována. Většina zadržovaných osob byla zbavena svobody do půlnoci 21. 8. 1969 a měla být proto dle v této době platného zákonného rámce propuštěna do 48 hodin.

DOKUMENT 5

Postup v některých případech, jejichž nápad lze očekávat ve dnech do 21. srpna. Ministerstvo vnitra ČR správa vyšetřování Veřejné bezpečnosti, 8. 8. 1969. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah – výčet zvažovaných případů.

- Čs. vlajky s černou páskou
- Bezdůvodné používání klaksonů motorových vozidel a blokování dopravy
- Zastavení práce v podnicích
- Zastavení železnice
- Porušení dodávky elektřiny, případně plynu
- Hesla, nápisy a letáky napadající současnou politickou skutečnost
- Nedovolená shromáždění a demonstrace osob
- Osočování sovětských vojáků
- Bránění čsl. občanům ve vstupu do hromadných dopravních prostředků
- Ničení rudých vlajek, případně vlajek SSSR
- Stráže a kladení květin a místa, kde došlo k usmrcení čsl. občanů v období 21. 8. 1969

DOKUMENT 6

Zpráva o situaci v průběhu dne 21. 8. 1969 na území hl. m. Prahy. Městská správa Veřejné bezpečnosti VB Praha. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Dne 21. 8. 1969 část obyvatelstva hlavního města Prahy byla svedena rozvratnými letáky protisocialistického a pravicového charakteru a poslechla výzvy, která byla v tzv. „Směrnících pro den 21. 8. 1969“.

Ačkoliv dopravní podnik hlavního města Prahy zajistil, aby hromadné dopravní prostředky vyjely zcela normálně, přesto asi 2/3 obyvatelstva v Praze šly do zaměstnání pěšky. Vozy elektrické dráhy jezdily téměř prázdné a řidiči zvláště autobusů jezdili s rozsvícenými světly. Na Praze 5 bylo zjištěno 22 řidičů, kteří dávali demonstrativní znamení světlem a klaksonem. Byly jim odebrány řidičské průkazy.

Postupem dopolední doby se vytvářely hloučky mladých lidí, které se rychle rozrůstaly zejména proto, že pracovníci z některých továren opustili svá pracoviště a pochodem směřovali do středu města, jako např. z n. p. Tesla Holešovice, Druťeva apod., kdy zaměstnanci vyšli ze závodů, provolávali hesla a snažili se dostat do centra města, zvláště na Václavské nám. Tímto postupem se několika tisícům lidí podařilo dostat se až do horní části Václavského náměstí.

DOKUMENT 7

Poznatky a závěry z prováděných opatření k 21. srpnu 1969. Ministerstvo vnitra Praha, 2. září 1969. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

K částečnému narušení veřejného pořádku došlo již dne 17. 8.1969 v dopoledních hodinách v Praze na Václavském náměstí...

Dne 21. 8. 1969 vznikla kritická situace již v poledních hodinách v prostoru horní části Václavského náměstí, kde se postupně soustředilo přibližně 15.000 osob a shromáždění nabylo charakteru protestní demonstrace. Bylo proto přistoupeno k vyklizení Václavského náměstí a jeho uzávěře pomocí nákladních aut a jednotek Československé lidové armády a Lidových milicí.

Další kritická situace vznikla kolem 19.30 hodin na náměstí Republiky, náměstí Míru a Tylově náměstí, kde se shromáždily davy o počtech 5 – 10.000 osob. Docházelo znovu ke stavbě barikád a napadání příslušníků. Situace se postupně vyhrcovala do té míry, že nebyl předpoklad obnovení pořádku jen pořádkovými jednotkami VB, zejména proto, že svým vybavením nebyly schopny zlikvidovat barikády postavené z tramvajových vozů apod.

K zvládnutí situace bylo rozhodnuto použít tankové jednotky ČSLA. Tanky byly nasazeny ve 3 kritických místech, a sice na náměstí Republiky, náměstí Míru a Tylově náměstí. Použitím této techniky se podařilo kolem 21,30 hodin obnovit ve všech těchto místech klid a pořádek. Nasazení tanků do těchto prostorů působilo především psychologicky a tímto rázným opatřením se předešlo otevřenému boji mezi demonstranty a jednotkami VB, ČSLA a LM, který hrozil vyústit v hromadné použití zbraně a tím ke krveprolití.

Obdobným způsobem jako v Praze bylo vyvoláno demonstrativní vystoupení mladých osob i dne 21. 8. po 11,00 hod. v Brně. Demonstrující dav se snažil proniknout především na náměstí Svobody. Po jeho prvním rozptýlení se znovu v přilehlých ulicích soustředil a snažil se vždy opět proniknout na náměstí. Proto byla použita vodní děla, zátarasové vozy s pískem a nasazeno 200 členů Lidových milicí a 100 příslušníků Československé lidové armády. V těchto okamžicích se podílelo na demonstraci cca 15.000 osob. Postupně se situace opakovala i na jiných místech. Pořádkové jednotky byly napadány kameny, železnými tyčemi a jinými prostředky i prázdnými lahvemi, které si později útočníci naplnili hořlavinou a používali proti zakročujícím jednotkám. Postupně byly na různých místech budovány barikády a zapalována auta příslušníků VB. K likvidaci aktivního odporu výtržníků musely být nasazeny všechny pořádkové síly nacházející se v Brně a později ještě přisunuty posily: VB z okolních okresů a další příslušníci Československé lidové armády. K likvidaci barikád byly nasazeny vyprošťovací tanky s radlicemi. Toho dne byl aktivní odpor výtržníků zdolán až kolem 21.30 hodin.

DOKUMENT 8

INFORMACE o osobách zastřelených a postřelených při demonstracích od 19. do 21. srpna 1969 v Praze a Brně. Ministerstvo vnitra ČR, správa vyšetřování Veřejné bezpečnosti. ČV.j.:VV-938/01-1969 (včetně příloh) ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Praha – oběti na životech:

František KOHOUT (nar. 7. 4. 1951, zemřel 20. 8. 1969) Příčina smrti: zhmoždění mozku po zástřelu do lebky.

Vladimír KRUBA (narozen 12. 7. 1950, zemřel 20. 8. 1969) Příčina smrti: zakrvácení dutiny hrudní v souvislosti s průstřelem obou plic a srdce.

Bohumil SIŘÍNEK (nar. 23. 4. 1955, zemřel 24. 8. 1969) Příčina smrti: průstřel břicha s poraněním jater, prostřelením žaludku, střev a levé ledviny.

Brno – oběti na životech:

Dana MUZIKÁŘOVÁ (nar. 13. 7. 1951, zemřela 21. 8. 1969) Příčina smrti: střelná rána na hlavě – průstřel mozku.

Stanislav VALEHRACH (nar. 30. 4. 1941, zemřel 21. 8. 1969) Příčina smrti: průstřel do hrudníku s průstřelem pravé plíce, pravé srdeční předsíně, s krvácením do hrudníku.

Praha - postřelení:

Petr PUCHMELTR (nar. 11. 7. 1944) Střelen 19. 8. 1969 do pravého bérce.

Marta DOČEKALOVÁ (nar. 11. 12. 1950) Střelena 20. 8. 1969 do pravého bérce.

DUDKA Jaroslav (12. 3. 1944) Střelen 20. 8. 1969 do hýžd'ové krajiny vpravo.

KERHART Josef (nar. 30. 3. 1944) Střelen 20. 8. 1969 do levého stehna.

PATRICE Augin (nar. 8. 9. 1948, student, občan Francie) 20. 8. 1969 utrpěl průstřel levé dolní končetiny.

HRUŠKOVÁ Jaroslava (nar. 15. 1. 1950) 20. 8. 1969 utrpěla průstřel pravé dolní končetiny.

BLÁHA Jiří (nar. 6. 4. 1954) Střelen 21. 8. 1969 na levém koleně z vnější strany.

HADROVSKÝ Ladislav (nar. 13. 1. 1940) Střelen 21. 8. 1969 do pravé paty.

NOVOTNÝ Bedřich (nar. 7. 10. 1950) Střelen 21. 8. 1969 do pravého bérce.

VAŠÍČEK Pavel (nar. 28. 3. 1952) Průstřel stehenního svalstva levé nohy 21. 8. 1969.

FARKAŠ Julius (nar. 28. 7. 1930) Postřelen 21. 8. 1969 do hlavy nad levé oko.

MATĚJKA Milan (nar. 30. 9. 1950) Utrpěl 21. 8. 1969 průstřel levé nohy v nártu.

SMETANA Karel (nar. 9. 9. 1947) Postřelen 21. 8. 1969, průstřel nad levou lopatkou.

FANARI Monier (nar. 1945, student DAMU, občan Sýrie) Ošetřen se střelným zraněním.

REMZA Josef (nar. 15. 5. 1928) Střelen 21. 8. 1969 do krku, střela uvízla.

HUŠEK Jiří (nar. 1948) Průstřel horní poloviny hrudníku 21. 8. 1969.

FRISCH Martin (nar. 3. 8. 1953) Utrpěl 21. 8. 1969 průstřel pravé ruky.

DOLEŽAL Ivan (nar. 31. 1. 1949) Utrpěl 21. 8. 1969 průstřel pravého stehna.

HOUDEK Jaroslav (vojín PS-útvár Domažlice) Utrpěl průstřel obou končetin.

Brno – těžce zranění občané ve dnech 21. a 22. 8. 1969:

ŠEVČÍK Jiří (nar. 22. 6. 1952) Postřelen do krku. Střela vyňata 23. 8. 1969. Stav velmi vážný.

ŠTĚPÁNEK Pavel (nar. 1948) Těžká zranění páteře a dolních končetin po pádu z okapové roury.

VYKOPAL Miroslav (nar. 1945) Postřelen do levého ramene – přerušení podklíčkové tepny.

Pospíšil Zdeněk (1952) Cizí těleso na levé straně krku.

HANZLOVÁ Tamara (1952) Zástřel levé paže – projektil.

DOSTÁL Karel (nar. 21. 10. 1952) Tříštvrtá otevřená zlomenina levého bérce v důsledku postřelení.

ŠOBÁNĚ Miroslav (nar. 13. 4. 1951) Mnohačetné zhmožděny na zádech, hlavě a ramenou.

LUSK Antonín (6. 5. 1952) Postřelen ve výši prvního bederního obratle.

Poznámka:

Oficiální souhrnné zprávy výkonných bezpečnostních složek a orgánů Komunistické strany Československa se pokoušely svalit vinu za střelbu na demonstranty. Seriózně zpracované zprávy kriminálních složek však případ po případu konstatovaly, že nalezené náboje odpovídaly tehdejší výzbroji příslušníků Veřejné bezpečnosti, milicionářů a vojáků (nábojnice a projektily ráže 7,65 a náboj vz. 43 pro samopaly vz. 58). I když u smrtelných případů bylo zahájeno vyšetřování, vyšetřující orgány případy nakonec odložily a za tyto vraždy, ale ani za způsobená zranění demonstrujících, přihlížejících nebo jen kolemjdoucích občanů nebyl tehdy nikdo obžalován a tedy ani odsouzen.

Brno – těžce zranění příslušníci Sboru národní bezpečnosti ve dnech 21. a 22. 8. 1969:

PÁTEK Vladislav (nar. 19. 9. 1945, kapitán VB, obvodní oddělení Brno 2) 21. 8. 1969 utrpěl průstřel levé nohy v místech kolenního kloubu, když poskytoval pomoc zastřelenému Stanislavu VALEHRACHOVI a od něhož odcházel, aby zajistil jeho převoz.

HANZL Josef (nar. 6. 9. 1947, rotmistr VB, obvodní oddělení Brno 3) Těžké zhmoždění hlavy, hrudní a bederní páteře.

KALOD Miroslav (nar. 19. 10. 1943, nadstrážmistr u hudby krajské správy SNB Brno) Poranění lebky v týlní krajině dlažebním kamenem.

Poznámka:

Celkový počet raněných byl mnohem vyšší. Ke zranění docházelo i na mnoha dalších místech republiky. Mnozí postižení se navíc obávali, že evidence o jejich zranění by jim mohla být přičtena politicky k tíži jako důkaz jejich účasti na „nedovolené demonstraci“. Podobně se chovali i lékaři v nemocnicích a zdravotnických zařízeních.

DOKUMENT 9

Zpráva o průběhu a výsledcích opatření uskutečněných k zajištění pořádku a klidu v ČSR v době výročí srpnových událostí. Ministerstvo vnitra ČR, č.j. ČM-01741/69, 25. 8. 1969.

Určeno k projednání na schůzi byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Počty nasazených sil a prostředků v Praze dne 21. 8. 1969:

560 příslušníků Veřejné bezpečnosti

700 příslušníků Ministerstva vnitra

2 600 příslušníků Lidových milic

200 příslušníků KV Civilní obrany Ministerstva vnitra Kutná Hora
 400 příslušníků Pohraniční stráže Československé lidové armády
 1 350 příslušníků Československé lidové armády + část tankového pluku (88 tanků)

V době od 16. do 24. 8. 1969 bylo na území ČSR zadrženo celkem 2 414 osob – 2 245 mužů a 169 žen.

Složení zadržovaných osob:

Věk	Počet zadržovaných
do 15 let	32
do 18 let	562
do 20 let	552
do 25 let	727
do 30 let	247
nad 30 let	294

Sociální složení	Počet zadržovaných
Žáci základních škol	31
Studující středních škol	101
Studující vysokých škol	119
Uční	165
Dělníci	1561
Zaměstnanci a pracující inteligence	333
Ostatní zaměstnanci	69
Bez pracovního poměru	150

Poznámka:

Statistika sociálního složení zadržovaných byla v tak příkrém protikladu k tvrzení oficiální propagandy režimu o tom, že „hájí zájmy dělnické třídy“, že se autoři jedné souhrnné statistiky uchýlili k malé lsti: uvedli jednak celkový počet zadržovaných a také počty zadržovaných podle jednotlivých kategorií sociálního složení – ale bez dělníků, se závěrečnou poznámkou „ostatní dělníci různých profesí“.

DOKUMENT 10

Celostátní přehled o postihu osob, které se ve dnech 19. – 22. 8. 1969 zúčastnily výtržností či jiných protizákonných jednání souvisejících s těmito událostmi. Správa vyšetřování Veřejné bezpečnosti, Praha 26. 9. 1969, s přílohou. ABS, složka H_7_1_0106. Výtah.

Položka	Počet osob
Celkem zadrženo	2591

Ze zadržených propuštěno		1670
Zadrženo zůstává		43
Návrh na uvalení vazby podán na		692
Vyšetřovatelům prokuratury předáno		265
Vyšetřovatelům Státní bezpečnosti předáno		132
Objasňování věcí vedeno na svobodě proti		1308
Objasňování věcí ukončeno (u zadržených i stíhaných na svobodě)	a) podáním trestního oznámení soudci	1121
	z toho: aa) s návrhem na uvalení vazby	480
	ab) bez návrhu na uvalení vazby	641
	b) podáním trestního oznámení prokurátorovi s návrhem na uvalení vazby	71
	c) postoupením pro provinění či přestupek	304
Celkem ukončeno (předáno věcí)		1893

Den zadržení, Praha, srpen 1969	Počet osob
19.	101
20.	290
21.	839
22.	29
23.	6
24.	5
25. – 27.	3

Kraj	Počet osob, zadržených ve dnech 19. – 22. 8. 1969
Hl. m. Praha	1283
Středočeský	50
Jihočeský	43
Západočeský	76
Severočeský	324
Východočeský	83
Jihomoravský	618
Severomoravský	114
Celkem ČSR	2591

Poznámka:

Z podrobnějších zpráv o průběhu potlačování občanských protestů a následného zatýkání a vyšetřování vyplývá, že zvláště 21. 8. 1969 se konaly demonstrace proti okupaci v mnohých dalších městech. Kromě Prahy a Brna se odehrály větší demonstrace (s následným zatýkáním a vyšetřováním účastníků) například v Liberci, Ostravě, Zlíně (tehdy Gottwaldově), Karlových Varech, Plzni, Rokycanech, Ústí nad Labem či v Jablonci nad Nisou.

DOKUMENT 11

Informace o nesprávném postupu vyšetřovatelů prokuratury při výsleších zadržených narušitelů veřejného pořádku v průběhu nezákonné demonstrace k výročí srpnových událostí v Liberci. Ministerstvo vnitra ČSR, správa vyšetřování Veřejné bezpečnosti, 25. 8. 1969 (Konspekt) ABS, složka H_7_1_0106. Shrnutí.

V uvedeném dokumentu si náčelník správy vyšetřování VB MV ČSR pplk. JUDr. Jaroslav Šturma stěžuje ministrovi vnitra soudruhu Grösserovi, že pět pracovníků okresní prokuratury v Liberci (Porst, Suchý, Škornička, Švitorka a Wohanka) po jednodenním výslechu 33 osob zadržených příslušníky Veřejné bezpečnosti propustili 22 z nich na svobodu, přičemž se jednoho z nich, mladistvého, rozhodli stíhat na svobodě a u ostatních 21 propuštěných důvody pro stíhání neshledali vůbec. Vyčítá jim, že nebrali v úvahu jednání vyslychaných osob, ačkoliv je prokázáno, že se celé odpoledne zdržovaly na náměstí, pozorovaly počínání ostatních zadržených výtržníků a schvalovaly je a slyšely opakovanou výzvu orgánů VB k rozejití. Vyšetřovatelé nebyli dle stanoviska podplukovníka Šturmy při prováděných výsleších vedeni žádoucím zájmem rychle postihnout narušitele veřejného pořádku, jak to vyžadovala tehdejší politická situace, nýbrž šlo naopak o tendenčně zaměřené výslechy k prokázání nezákonnosti zákroku ze strany příslušníků VB.

Tuto stížnost projednávalo následně několik grémií, včetně výborů Komunistické strany Československa. Byla ukončena až osobním dopisem generálního prokurátora ministrovi vnitra, v němž jej upozorňuje, že orgány prokuratury mají právo posuzovat míru provinění vlastních pracovníků a rozhodovat o jejich případném postihu samy.

Závěrem

„Normalizační“ garnitura nebyla v srpnu 1969 na tak rozsáhlou represivní akci dostatečně připravena - a neměla svůj mocenský aparát navíc ještě zcela pod kontrolou. Jejího hlavního cíle – zstrašit občany a potlačit dozvuky vzepjetí občanské společnosti v roce a po roce 1968 – ale dosaženo bylo. Další demonstrace jako zřetelné a otevřené projevy občanského nesouhlasu s komunistickým režimem přišly na řadu až o téměř dvacet let později...